

Romano džaniben

časopis romistických studií | 19. ročník | **2/2012**

Recenze | Anotace | Informace

Jana Belišová

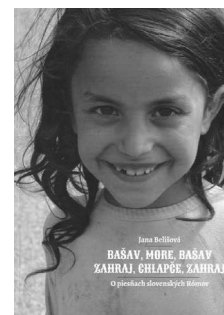
„Bašav, more, bašav – Zahraj, chlapče, zahraj.“ O piesňach slovenských Rómov

J. Schmiedl – M. Smetanka

Mnohonárodnostný Medzev. Spomienky na spolužitie Nemcov a Rómov

Eva Davidová

Rómovia na Slovensku

Jana Belišová

**„Bašav, more, bašav –
Zahraj, chlapče, zahraj.“ O piesňach slovenských Rómov.**

Žudro a Ústav hudobnej vedy, Bratislava, SAV 2012, 231 s.

Publikaci Jany Belišové je třeba jen přivítat, protože zaplňuje další bílé místo v oblasti sběru a zpracování romských písní. Je výsledkem jejích sběrů těchto písní, které prováděla v období více než dvaceti let. Po předchozích dílčích publikacích je systematicky zpracovala až v roce 2010 do své dizertační práce „Piesňová kultúra Rómov na Slovensku“ (byla jsem rovněž její recenzentkou), kterou obhájila na katedře hudební vědy Filozofické fakulty v Bratislavě a je podkladem této knihy. Vydání umožnilo občanské sdružení Žudro, v němž autorka po řadu let působila, spolu s jejím novým, současným působištěm – Ústavem hudební vědy Slovenské akademie věd.

Knihy je rozdělena do pěti kapitol a přílohy části. V první kapitole (Historie a současný stav výzkumu romské hudby) autorka seznamuje jak s prvními osobnostmi, které se zabývaly zápisy romské hudby a písní v regionech střední Evropy, Balkánu a na Slovensku, tak s počátky sběrů a publikovaných prací a dobře shrnuje i současný stav a literaturu k tomuto tématu. (Způsob poznámek a odkazů na literaturu v pravé části stránek považuji za zdařilý, praktický.)

Druhá kapitola (Metodologie práce, terénní výzkum a jeho zpracování) seznamuje čtenáře s metodami a technikami použitými při práci s materiálem. Vlastní terénní výzkum, s cílem nalézt interprety starých i nových romských písní a zaznamenat jejich interpretaci, byl doplňován rozhovory a zúčastněným pozorováním, fotografickou a audiovizuální dokumentací. Tato šíře záběru a dokumentace je jistě chválná, nicméně někdy může být v rozporu s hlavním výzkumným cílem – najít interprety původních romských písní a zaznamenat jejich produkci –, protože takto široký záběr též vyžaduje větší počet členů výzkumné skupiny, což porušuje intimní atmosféru setkání a hudební produkce.

Tato atmosféra je popisována již v publikaci Jany Belišové z roku 2002, takže se v této souvislosti zde nemohu nezmínit o předchozích výstupech z jejích výzkumných sběrů. Byla jimi především dvoudílná publikace, resp. triptych spolu s CD nosičem, *Phurikane gila – staro-dávne rómske piesne* (Bratislava, Žudro 2002) – sborník notových záznamů 130 písní spolu s deníkem z cest dvou skupin, které v rámci projektů (*Phurikane gila 1 a 2*) jezdily po vytypovaných lokalitách, v nichž sbíraly a pod vedením Jany Belišové romské písně nahrávaly.

Zmíněný deník z výzkumných cest je skutečným deníkem, popisujícím každý cestovní den, které obě skupiny strávily hledáním interpretů romských písní. Jana Belišová se na těchto textech podílela jen zčásti, převažují texty od Zuzany Mojžišové. Její text je z pera jistě novinářsky velmi zdatného, ale její pohled působí jako pohled pozorovatele zvenku, ne vždy chápající a často i kriticky a z odstupů popisující lidi, prostředí a dané situace. Z textů je zřejmé, jak vý-

zkumníci interprety hledali a nahrávali, a jaká atmosféra při tom v té které lokalitě právě panovala, včetně přijetí či nepřijetí zmíněné skupiny výzkumníků.

Přístup Jany Belišové je však jiný – lidský a pozitivní, vychází z dvacetiletého poznávání, a proto také z pochopení. Bylo by zřejmě lepší, kdyby mezi Romy přicházela především sama, nikoliv s tak velkou skupinou, jejíž někteří členové byli v takovém prostředí zjevně poprvé. K tomuto metodologickému kroku – práci ve velké skupině – však byla zřejmě nucena projektem a jeho časovým zadáním. To je můj postřeh a případně rada člověka, který mezi Romy chodí ve snaze nejen získat materiál, ale i poznávat – už šedesát let, od začátku padesátých let 20. století dodnes. Nikdy se nestalo, že bych nebyla přijata, naopak – vždy jsme si hned rozuměli. Romové beze slov svým šestým smyslem vycítí, kdo k nim přichází. A nikdy se neptají, proč přicházím a jestli od nich něco chci. A teprve když jsem byla přijata a poznali jsme se, potřebná situace k nahrání písní se vyvinula sama, zcela přirozeně. A pokud jde o fotografování, odvíjí se stejně.

Jistěže takovýto přístup a metody vyžadují navíc i delší čas, strávený v rodině nebo lokalitě. Nebylo to však možné, když tým sběratelky byl vázaný podmínkami projektu či grantu na financování sběrů, včetně cest a následného zpracování, kdy jde na prvním místě o množství zapsaných písní, hudebních ukázek a o čas k tomu vyměřený. Vedoucí projektu – autorka knihy Jana Belišová – si to dobře uvědomuje. V kapitole Metody a techniky terénního výzkumu např. přiznává, že *„väčšina prednesových situácií, v ktorých sme nahrávali piesne, nebola prirodzená a spontánna, ale umelo vyvolaná. Prichádzali sme do osád a narúšali sme Rómom bežný chod ich života. Chceli sme od nich, aby spievali a im sa veľakrát možno vobec spievať nechcelo. Prichádzali sme do domácností, kde nás neočakávali, neboli pripravení a nastavení na naše požiadavky. Práve s týmto vytrhnutím z kontextu, s nečakanosťou nášho príchodu a našich očakávaní súvisia všetky problémy, ktoré vznikali hlavne pri nahrávaní Phurikane gíla – starodávnych rómskych piesní.“* (str. 25) Je si vedomá toho, že v těchto situacích někteří starší lidé – právě nositelé starodávných písní – neměli chuť zpívat a vymlouvali se na chorobu nebo hlasovou indispozici, či že je mnohdy mladí i zapírali. A to je právě ta skutečnost, že dobrá píseň se v takovéto situaci – momentálně a naplánovaně – nedá získat. Tím více na Janě Belišové obdivuji, že se jí podařilo i za takových podmínek shromáždit tak rozsáhlý písňový a hudební materiál, který výborně etnomuzikologicky zpracovala, ale hlavně že Romy přitom sama pochopila a že jim v průběhu těch dvaceti let opravdu začala rozumět. Proto si jí vážím.

Třetí kapitola seznamuje stručně s historií romského etnika, jeho osídlením na Slovensku i s jeho diferenciací (což bylo publikováno již v romistické literatuře jinde). Teprve třetí část této kapitoly (Romové a hudba, Hudba jako zaměstnání Romů, a zejména Hudba jako projev etnické a kulturní identity a jako prostředek kooperace a integrace) přináší nová zjištění a podněty. Postrádám však, a nejen zde, jasnější vymezení a oddělení romské hudby jakožto zdroje obživy – od romských dědinských muzikantů až po vinárenské hudebníky ve městech –, a od nich se výrazně odlišujících romských žen a mužů, zpívajících své písně pro vlastní potěšení nebo při společných setkáních a obřadech – ty, které se přenášejí generacemi, i ty nové.

Ostatně mám v té souvislosti i poznámku k názvu publikace *„Bašav, more, bašav“* (přeloženo jako Zahraj, chlapče, zahraj – správněji je Zahraj, Cigáne/Rome..), což vyjadřuje právě přání a pokyn muzikantovi, aby zahrál tu mou píseň – *„Bašav odi miri gíli...“*. Výstižnější název byl u disertační práce Jany Belišové, z níž tato publikace vychází, a to *„Piesňová kultúra Rómov na Slovensku“*. Ale správný je zde podtitul *O piesňach slovenských Rómov*.

Velmi dobrá je kapitola čtvrtá (Písňová kultura Romů na Slovensku), hlavně popis zpěvních příležitostí a situací. Autorka v ní hovoří o změnách v posledních letech, kdy nezaměstnaní muži jsou doma, a tak dochází ke změně rytmu života, kdy režim jednotlivých dnů je stejný, opakující se. Živá hudba a zpěv ustupují reprodukováné hudbě, kterou slyší z rozhlasu, z tele-

vize, z „cédeček“. Zatímco před dvaceti-třiceti lety bylo v osadě třeba jen jedno rádio, dnes většina má televizi, přehrávače, mobilní telefony, někteří i magnetofony, audiopřehrávače a velkou nabídku televizních stanic. Mladí Romové si vzájemně půjčují a vyměňují nahrávky skupin, posílají si je skrze elektronická média. Často pak cizí písně přijmou za své, a tak potom autorství písně není jasné, zejména na soutěžích a festivalech. Mladá generace hraje na klávesové nástroje, je používán mikrofon – a to vše přispívá k postupnému zániku starých písní. Proto je velmi záslužné je vyhledávat a publikovat, než se ztratí. Generační změny silně působí, a proto stále ubývá starších interpretů a interpretek, kteří starodávné písně – *phurikane gila* – znají.

Pátá kapitola (Typologie písňového repertoáru) je podstatná a velmi dobře zpracovaná. Seznamuje s tím, že těžištěm práce byl terénní výzkum v 80 lokalitách na středním, zejména však východním Slovensku v letech 1988 – 2009. Rozsáhlý materiál, získaný v rámci několika i odlišných projektů, autorka rozdělila a klasifikovala do tří vrstev:

1. stará vrstva, staré písně (*phurikane gila*) – pomalé písně, písně na poslech a staré taneční písně;
2. přechodná vrstva: písně na poslech, *neohalgató*, a přechodné taneční písně, *neočardáša*);
3. písně nové vrstvy: *neve gila* – dělí na pomalé (*sladáky*, jak jim Romové někdy říkají) a taneční písně (*disko*).

Toto třídění a zejména pojmenování tzv. přechodné vrstvy přinesla Jana Belišová, zatímco na základě dosavadního poznání, rozboru materiálu i v literatuře jsme třídili romský písňový folklor a písně našich Romů na tyto tři skupiny:

1. *phurikane gila* – pomalé písně; 2. *khelibnaskere gila* – písně do tance (nejen čardáše) a taneční popěvky; 3. *neve gila* – nové písně.¹ První a třetí skupina je tedy zhruba totožná, ale přechodnou vrstvu zavádí Jana Belišová. Je logicky utvořenou skupinou těch písní, které nelze přesně zařadit do první ani do třetí skupiny. Možno s ní však souhlasit, protože je opravdu často obtížné písně zařadit. (Nové pomalé písně bych však nenazývala *sladáky*.)

Na rozdíl od stávajících klasifikací v odborné literatuře autorka písně získané při výzkumu, rozdělila na tři skupiny, které nazývá vrstvami:

1. stará vrstva písňového materiálu (*phurikane gila*), do níž zařazuje pomalé písně (*halgató*), ale i taneční písně (*čardáša*);
2. přechodná vrstva písňového repertoáru – se třemi skupinami (písně na poslech *neohalgató*; přechodné taneční písně *neočardáša*; a blíže nespecifikované);
3. nová vrstva písňového repertoáru (*neve gila*); do níž opět zařazuje jak pomalé písně (podle ní nazvané *sladáky*) i taneční písně (zde nazvané *disko*).

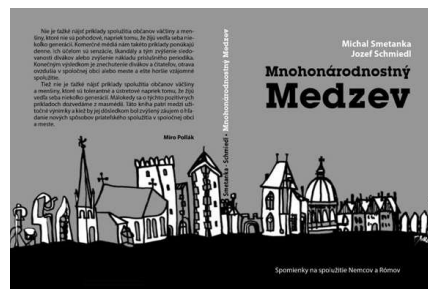
Toto vlastní dělení shrnuje jak v závěru (na str. 91), tak v Seznamu písňových ukázek (na str. 214–215). Přestože bychom mohli mít na toto dělení případně jiný názor, je třeba ho respektovat.

Po velmi dobré, obsáhlé bibliografii následují v příloze notové ukázky 122 písní, s texty v romštině, přeloženými dobře do slovenštiny Maryšou Oláhovou z Detvy. Velmi pozitivně lze ocenit také v závěru uvedené seznamy písňových ukázek (v rozdělení na jednotlivé vrstvy), které jsou navíc uvedeny i v abecedním seznamu, dále seznam interpretů podle lokalit, v nichž byly písně natočeny, včetně zvláštního seznamu všech navštívených 80 lokalit. Knihu zakončuje resumé v angličtině.

1 Takto jsem je spolu s Jaromírem Gelnarem poprvé rozdělila na základě studia mých rozsáhlých sběrů – autochtonních nahrávek již v roce 1973 – viz LP *Romane gila*, a později i spolu s Janem Žížkou v monografii *Lidové písně usedlých Cikánů – Romů v Československu*, vydané Institutem pro muzikologii Maďarské akademie věd v Budapešti roku 1991, v rámci série Gypsy Folk Music of Europe, jejíž editorkou byla nedávno zesnulá etnomuzikoložka a romistka Katalin Kovalcsik.

Publikace Jany Belišové je navíc zdařile nakladatelsky zpracovaná, doplněná černobílými fotografiemi z terénních výzkumů, přičemž autory černobílých fotografií jsou různí členové jejího týmu při terénním výzkumu (vždy je u foto uvedeno), a velmi dobrými barevnými fotografiemi Daniely Rusnokové. Za tuto publikaci a pokračování jejích sběrů možno Janě Belišové jen poděkovat.

Eva Davidová

J. Schmiedl – M. Smetanka
Mnohonárodnostný Medzev.
Spomienky na spolužitie Nemcov a Rómov.

Vydavateľstvi: Auschwitz-Centrum antropologických výskumov v Prešove
 v spolupráci s Nadáciou Solidarita-Východ z Košíc a Ústavom rómskych štúdií
 Prešovskej univerzity, Prešov, 2012, 95 s.

Útlá publikace *Mnohonárodnostný Medzev – Spomienky na spolužitie Nemcov a Rómov*, popisuje zajímavý historický fenomén bezproblémového, poklidného a také efektivního soužití nejrozličnějších národnostních skupin v tomto malém městečku. Medzev má necelé 4000 obyvatel a nachází se na jihu spišského regionu, který byl odedávna regionem multietnickým a multikulturním – tato rozmanitost se vyvíjela postupně, v důsledku několik staletí trvajících přirozených přesunů obyvatelstva, vycházejících především z ekonomických potřeb. Tak se stalo, že v Medzevu spolu po několik staletí žili Mantáci (neboli Karpatští Němci), Židé, Maďaři, Rusíni, Romové, Slováci a Češi.

Kniha není typicky odbornou publikací ani studijním materiálem, jejím cílem je načrtnout (v kontrastu s každodenními negativními zprávami a postoji, které nám přináší média) pozitivní obraz historického vzájemného soužití různých etnických skupin, který nás v dnešní době může inspirovat k větší otevřenosti a toleranci.

Materiály a informace použité v publikaci jsou vlastně „vedlejším produktem“ práce na komplexní knize o Medzevu, která má vyjít v následujícím roce. Ta chce detailně zmapovat celou historii této „Evropy v malém“, jak někteří autoři Medzevu přezdívají, a drobné informační střípky (i když hodnotné) o multietnickém soužití by do ní nemohly být zařazeny. Proto se autoři rozhodli, že informace o multietnickém společenství sestaví do této samostatné publikace. Z toho vyplývá i obsah a struktura knihy: nejedná se o kompaktní monografii, práce je rozdělená do několika tematických částí, které na sebe nenavazují a pocházejí z rozdílných zdrojů. Publikace je tedy kompilací, kterou spojuje úvod a závěr, v nichž editoři objasňují důvody, jež je k vydání vedly, a závěry, které z materiálů vyplývají.

Nejprve je čtenářům přednesena stručná historie Medzeva i celého spišského regionu, respektive nástin toho, kdy sem jednotlivá etnika přicházela a za jakých okolností. Ze všech národností, které na společném prostoru v Medzevu žily, se autoři dále věnují pouze Romům a Němcům (Mantákům). Poté následují úvahy a zamyšlení obyvatel nad minulou i současnou multikulturní společností Medzeva – o té více níže. Další dvě části představují etnografické črty zaměřené na Romy a Mantáky sloužící pro dokreslení detailnější představy o obou komunitách. Jedna část je věnována etnografii místních Romů, konkrétně jejich religiozitě. Kapitola byla zpracována na základě bakalářské práce z roku 2005. Druhá, etnografická část je věnována Mantákům, popisuje jejich dialekt, zvyky, kroje, ale věnuje se také místním mantáckým

pověstem a byla sestavena na základě práce místních historiků a pamětníků. Po těchto částech následuje závěr a přílohy (fotografie romských hudebníků s popisem a mediální výstupy o soužití v Medzevě).

Nosným obsahem knihy jsou výpovědi obyvatel, starších romských pamětníků, kteří klidné soužití bez sociálních experimentů sami pamatují, i příslušníků mladší generace, kteří dnešní situaci porovnávají s tím, co znají z vyprávění. Dále v této kapitole najdeme také vyprávění Mantáků, lidí, kteří se dlouhodobě podíleli na rozvoji města. Tato část má pro knihu a její poselství zásadní význam, protože z textů oslovených obyvatel jasně vyplývá jedno: klíčovým faktorem pro klidné soužití různých skupin je míra, do jaké se všichni vzájemně znají. Neštěstím dnešní doby je podle mluvčích anonymita, ze které pramení nedůvěra. Všichni se více méně shodují, že dokud existovala místa, kde se mohli lidé přirozeně seznamovat a trávit společně čas (zaměstnání, škola, hospoda), panovaly mezi lidmi mnohem lepší vztahy. Nerozhodovala barva pleti nebo národnost, ale konkrétní osobnost daného člověka, zda je slušný, poctivý, pracovitý. Vztah k práci a spolehlivost byly důležitým rysem především v předválečném období, protože komunity na sobě byly ekonomicky závislé, slovy jednoho z pamětníků: „Vzájemně jsme se potřebovali k přežití.“ Po roce 1945 se ekonomická situace obyvatel změnila, ale i tak byli všichni „odsouzeni“ k tomu se znát: všichni pracovali ve stejné fabrice, hráli ve zdejším fotbalovém družstvu nebo chodili do jedné hospody. Zajímavá je také myšlenka jednoho z obyvatel, že historická tolerance mezi komunitami mohla být zapříčiněná tím, že všichni byli v Medzevě „cizinci“ – přišli jako hosté (i když každý v jiné době a za zcela jiným účelem), zalíbilo se jim tu a po čase se jim Medzev stal trvalým domovem. Uvědomovali si ale svou jinakost vůči okolí a možná právě proto proti jinakosti ostatních nic neměli.

Autoři na základě introspekce dochází ke čtyřem hodnotám, které byly (nebo možná stále jsou?) charakteristické pro obyvatele Medzevy: disciplína, tolerance, humor a pocit zodpovědnosti nejen za sebe ale i za své okolí. Je pozitivní, že na tyto vlastnosti a dřívější kladné zkušenosti odkazují i mladí lidé. Existuje tedy šance, že určité společenské hodnoty a mravní normy se do společnosti mohou ještě stále vrátit.

Veronika Jirů

Eva Davidová
Rómovia na Slovensku

Jekhetane – Spolu, Prešov 2012, 120 s., čb fotografie (30 x 30 cm)

S láskou, ktorú vidieť.

Občianske združenie Jekhetane – Spolu, ktoré na Slovensku z Prešova už 23 rokov vydáva celoslovenské rómske noviny *Romano nevo lil* (v preklade Rómsky nový list), pripravilo rovnako pod ostatný raz zdobený vianočný stromček – koncom decembra roku 2012 – skutočnú lahôdku pre fajšmekrov a priaznivcov Rómov, histórie, pravdy, fotografie i umenia, v podobe knihy fotografií Evy Davidovej. Knihu sa OZ Jekhetane – Spolu podarilo vydať napriek ťažkej finančnej situácii, s ktorou ostatné roky zápasí pri vydávaní spomínaných rómskych novín. O to významnejšie je vydanie knižky unikátnych fotografií významnej československej sociologičky, etnografky, historičky umenia, fotografky a predovšetkým rómistky, spoluzakladateľky rómistiky v Čechách a na Slovensku – Evy Davidovej.

Kniha fotografií Evy Davidovej o Cigánoch/Rómov na Slovensku je výsledkom polstoročnej práce jej autorky. Práca, ktorá bola urobená s LÁSKOU. Libanonský spisovateľ a maliar Chalíl Džibrán (1883 – 1931), ku ktorému sa vždy utiekam vtedy, keď potrebujem načerpať múdrosť, lásku a pokoru, hovorí, že všetka práca je daromná, keď jej chýba láska. Hovorí tiež, že keď pracujeme, naplňame časť najsmelšieho sna Zeme, ktorý nám bol prisúdený vo chvíli, kedy sa ten sen zrodil. Dnes už nebohý a napriek tomu stále čoraz aktuálnejší básnik Chalíl Džibrán na otázku, čo znamená pracovať s láskou, hovorí, že to okrem iného znamená „obdarovať všetky veci, ktoré tvoríte, dychom vlastného ducha.“ Hovorí, že „práca je láska, ktorú je vidieť.“ A práve taká je polstoročná práca Evy Davidovej. Jej fotografie sú zhmotnenou láskou k práci, ktorú robila, k tým, ktorých na svojom dnes už starom fotoaparáte zachytila. V ich mladosti. V ich radoosti. V žiali, v hojnosti emocionálneho života i v materiálnej biede. Pri živote i po smrti.

Fotografie Evy Davidovej vnímam ako napĺňanie sna Zeme o tom, že všetci sme jej deťmi. Deťmi Matky Zeme a ona, Eva Davidová, prišla Cigánov/Rómov ukázať ostatným deťom Zeme v celej ich nádhere, pravdivosti a kráse. Niet pochyb o tom, že Eva Davidová obdarovala svoje fotografie dychom vlastného ducha a zachytila na nich dych ducha tých, ktorých svojimi fotografiami zvečnila.

Je veľmi dôležité, ak sa veci dejú v pravý čas. Dnes už ako dobré víno – vyzreté – prichádzajú fotografie Evy Davidovej zo života Rómov na Slovensku v najpríhodnejšej chvíli. V pravý čas. V situácii, keď mnohí, ktorí nevedia nič alebo len veľmi málo o tomto roky skúšanom národe, o jeho pôvode, o jeho histórii, boja proti Rómom. Zvolávajú proti nim rasové pochody slovenskými i českými mestami. V celej Európe. Táto kniha prichádza vo svojej obrazovej časti, teda s dielom Evy Davidovej ako hodnoverné, slovom nezdeformované, čisté a neprikrášené svedectvo, ktoré vyplní prázdne miesta v histórii Slovenska. Ale i v histórii Európy a histórii

Rómov samotných. Je cenná tým, že poskytuje autentické zábery z konkrétnych lokalít a najmä tým, že prináša zábery konkrétnych ľudí, v konkrétnom čase. Práve kvôli tomu má publikácia ambíciu vyplniť prázdne miesto v histórii rómskeho národa a ešte väčšiu prázdnotu z histórie Rómov v slovenských a európskych dejinách. Výpovednú hodnotu knihy umocňujú texty v slovenskom jazyku i v preklade do rómčiny, čo je jej ďalším unikátnym prínosom. Bolo by osožné, ak by sa publikácia stala súčasťou školských knižníc a mala svoje miesto i vo vyučovaní dejepisu na školách. Veď naše deti sa učia o ľuďoch z kmeňov v odľahlých končinách Zeme, majú poznatky o všetkých formách života vo vesmíre, ale o tých, ktorých dennodenne stretávajú, nevedia nič a ak predsa len niečo, tak skreslené, nenávisťou formované informácie... Ale, vráťme sa k spomínanej knihe, ktorá zaiste zaujme významné miesto i v sebauvedomovacom procese Rómov samotných. Pomôže im spoznať skutočnú pravdu o sebe, o svojich predkoch, o svojej minulosti. Ale im aj ukáže, ako veľmi sa za ostatné desaťročia vzdialili, a veru nie dobrým smerom, od svojej práce, kultúry, tradícií. Od svojho skutočne krásneho života slobodných ľudí.

Vernosť je to, čo sa natíska na jazyk človeku v prípade, keď chce hovoriť o Eve Davidovej. Tak ako bola pri svojej práci vždy verná jednému typu techniky, dnes už muzeálnemu typu fotoaparátu Pentacon six, tak bola počas svojho produktívneho života verná jednej téme. Rómom, ich životu, ich remeslám, zvykom, obradom. Pri svojej práci nenechávala svoje srdce chladné. S ľuďmi, ktorých fotografovala, prežívala ich radosti, trápenia. Vedela o ich deťoch, rovnako o ich chorobách. Stávali sa jej priateľmi, ktorých si vážila, za ktorými opakovane prichádzala. Navzájom sa tešili zo svojich stretnutí. Rómovia jej dôverovali, púšťali ju do svojich obydľí, do svojich rodín, do svojich životov. Práve vďaka tomu mohla vzniknúť ucelená práca. Hodnotný súbor fotografií veľmi pravdivo vypovedajúcich o polstoročí zo života Cigánov/Rómov na Slovensku. Azda najucelenejší obraz o nich. Obraz z času, ktorý bol pre samotných Rómov zlomovým. Z času, keď – ako sama autorka hovorí – dokrútili sa kolesá kočovných vozov a dovtedy slobodní ľudia, deti prírody, deti vetra boli pripútaní na jedno miesto. To hovoríme o kočovných Cigánoch. Zatiaľ čo Cigáni/Rómovia z dedín boli presídľovaní z jedného miesta na iné. Spravidla z dediny, kdesi nabok, na jej okraj. Pod les. Mimo obec. Mimo civilizáciu. Prečo zo zorného uhla, z pohľadu iných. Do tejto snahy spoločnosti i jednotlivcov vytiesniť biedu jedného národa na okraj záujmu svojho i spoločnosti prichádza Eva Davidová. Fotografuje a prináša veci, ľudí a ich problémy z okraja do centra. Do centra svojho záujmu a teraz nám ich predkladá ako perly. Pravý poklad, ktorý za roky nazbierala, navliekla na šnúрку času – aby odovzdala dokonalý šperk. Ona pre to, aby sme mohli uvidieť Cigánov/Rómov na Slovensku v celej ich pravdivosti a kráse, urobila všetko. Je na čitateľovi, je na nás, či budeme schopní tu krásu vidieť a hľadať ju v potomkoch tých, ktorých ona polstoročie zvečňovala. A milovala.

Mgr. Daniela Obšasníková,
zástupkyňa šéfredaktora *Romano nevo lli*,
zodpovedná za redakčnú úpravu spomínanej knihy

(Knihu si môžete objednať na adrese: obsasnikova@centrum.sk.)